

G'ayratova E'zoza Akmaljon qizi

Guliston Davlat Universiteti Filologiya fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Muhammad Yusuf she'rlari, ularda qo'llangan badiiy san'atlar, badiiy san'at namunalari haqida ma'lumot beriladi. Shoirning badiiy san'at namunalaridan qay tarzda foydalanganligi batafsil yoritib beriladi.*

Kalit so'zlar: *Badiiy san'at turlari, tashxis, tashbih, mubolag'a, nido, tazod, jonlantirish, shaxslar turish.*

Har bir shoir ijodini badiiy san'atlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Shoirlar o'z ijod namunalarini badiiy san'atlardan foydalanish orqali yanada jozibali va xalqona tarzda yaratadi. Muhammad Yusuf she'rlari badiiy san'atlarga boyligi bilan boshqa shoirlar asarlaridan tubdan farq qiladi. Badiiy san'at namunalariga tashxis, tashbih, mubolag'a, nido, tazod kabi san'atlar kiradi. Tashxis arab tilidan olingan bo'lib, shaxslantirish, jonlantirish degan ma'nolarni bildiradi. Bu san'at turida turli narsalar, qushlar, hayvonlar, o'simliklarga insonlarning xususiyati ko'chiriladi, natijada jonsiz narsalar jonli tarzda ifodalanadi. Tashxis og'zaki nutqda ham, badiiy asarlarda ham keng qo'llaniladi. Tashbih arab tilidan olingan bo'lib, o'shatish degan ma'noni bildiradi. Tazod esa zidlantirish degan ma'noni anglatadi va u antonym so'zlarni qo'llash orqali hosil qilinadi. Bu hodisalarning barchasi Muhammad Yusuf she'rlarida juda o'rinli ishlatilgan.

Shoir o'zining "Yangi yil kechasi" she'rida "Qor"ga xuddi insonga murojaat qilgandek yuzlanadi va bu orqali nido, tashxis san'atlari yuzaga keladi.

Ko'ngil ma'yus tortdi yilning so'nggida

Bilmam nimang bilan sehrlading, qor.

Bugun kuppa-kunduz ko'zim o'ngida,

Yana bir yoshimni o'g'irlading, qor.

Yuqoridagi misralarda shoir qorni shunday jonlantirganki, xuddi u insonni sehrlab qo'ygandek, o'g'rilar singari qahramonning bir yoshini o'g'irlab qo'ygandek tasvirlangan. Bu bevosita “qor” insonning xususiyatini o'zida jamlaganligini anglatadi. Yana qorga murojaat qilish orqali nido san'ati yuzaga kelgan. Nido bu she'rda undalmaning qo'llanishidir. Yuqoridagi she'rda “Qor” so'zi undalma vazifasida kelgan va natijada nido san'ati vujudga kelgan.

Shoir o'zining “Xalq bo'l, elim” she'rda boshdan oyoq tashxis san'atidan foydalangan:

Sen tebratgan beshigini Sohibqiron,
Sening bolang yulduzlarga qo'ygan narvon,-

misralari orqali adib o'zining shoirlik mahoratidan ustuvorlik bilan foydalangan va va bu misralarda talmeh va jonlantirish san'atidan foydalangan. Yuqoridagi baytda Sohibqiron so'zi talmeh sifatida kelgan. Talmeh arabchadan olingan bo'lib, chaqmoq chaqilishi degan ma'noni anglatadi, bu badiiy san'atda shoir qadimiy joy, qadimiy afsona, taniqli shaxs nomini keltiradi. Shuning uchun yuqoridagi baytda Sohibqiron, ya'ni Amir Temur talmeh sifatida keltirilgan.

Oqib ketdi suvlarda Tohir,
Zuhro yig'lab qoldi qon bag'ir.
Kelganda ham qiyomat oxir,
Mehr qolur, muhabbat qolur.

Bu she'rda “qon bag'ir” so'zi istiora san'atini yuzga chiqargan. Istiora bu ona tili termini bilan nomlaganda “metafora”dir. Bu asarlarda so'zni o'z ma'nosidan boshqa bir ma'noda, ya'ni majoziy ma'noda qo'llash san'atidir. Yuqoridagi misralarda ham bu san'at o'zining yorqin ifodasini topgan.

“Muhabbat” she'rda esa shoir tanosub san'atidan juda samarali foydalangan. Bunda iztirob bilan dard, ko'krak bilan yurak, g'am va anduh, yuz va ko'z so'zlari o'zaro tanosub san'atini yuzaga chiqargan. Tanosub bu she'rda ma'nodosh so'zlarning qo'llanishidir.

Quyidagi misralarda shoir epifora san'atini qo'llagan. Epifora-she'r oxirida

takrorlanib keluvchi soʻz.

Joningga jon boʻlmayman-u, sevaman,
Yoningga bir kelmayman-u, sevaman,
Ismingni ham bilmayman-u, sevaman,
Seni hech kim sevolmaydi meningdek.

Bunda “Sevmayman” soʻzi orqali epifora vujudga kelgan.

Shoirning “Bilolim” sheʼri tazod sanʼati namunasi bilan boshlangan:

Kecha-yu kunduzi senda xayolim,
Umrim oʻrtasida topgan zilolim.
Otangga arzanda oʻgʻil boʻl, lekin
Bilib qoʻy, sen asli mening Bilolim.

Bunda kecha-yu kunduz soʻzi orqali tazod sanʼati roʻyobga chiqqan.

Har kimsaning boʻlsin oʻzin boshpanasi,
Har kimsa oʻz kulbasia davrin sursin,-

Misralarida esa anafora sanʼatidan foydalanilgan. Anafora bu sheʼrning boshida takrorlanib keluvchi soʻz hisoblanadi. Yuqoridagi “Tilak” nomli sheʼrda “har kimsaning” soʻzi takrorlanib kelgan va anaforani yuzaga keltirgan.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Muhammad Yusuf sheʼrlari juda sermaʼno va sermazmun. Shoir har bir sheʼrida badiiy sanʼat vositalaridan mohirona foydalangan va oʻquvchi ongiga bir umr mustahkamlanib qoladigan tarzda oʻz sheʼrlarini pishiq va puxta yozgan. Hozirgacha hech bir shoirning sheʼrlari Muhammad Yusuf sheʼriyatichalik odamlarning yurak-yuragidan joy egallamagan, desak mubolagʻa boʻlmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Muhammad Yusuf. Saylanma.
2. Mohizar Noʻmonova. Hamid Olimjon sheʼriyatida leksik takrorlar maqolasi.
3. Hojiahmedov A. Sheʼriy sanʼatlar va mumtoz qofiya.- T.: Sharq, 1998.
4. Hojiahmedov A. Sheʼr sanʼatlarini bilasizmi? - T.: Sharq, 2001.
5. Lapasov J. Badiiy matn va lisoniy tahlil. - T.: Oʻqituvchi, 1995.